

Hitzen mailegutza

Hitzen mailegutza lexiko-sorkuntzarako bide bat da, eta hizkuntza batek beste hizkuntza batetik unitate lexikoren bat (hitz bat) bereganatzen duenean gertatzen da. Oro har, hizkuntza guztiek baliatu izan dute inoiz bide hori lexiko-beharrei erantzuteko (eta gaur egun ere baliatzen dute).

Euskarak, beste edozein hizkuntzak bezala, baditu hitz mailegatuak bere lexiko-ondarean, aspaldikoak eta ondo asko errotuak.

abendu, aingeru, alkandora, alkate, amodio, arima, abade, apaiz, apostolu, arraza, arrazoi, azoka, bake, balio, barkatu, berba, bekatu, bertso, bedeinkatu, birjina, bertute, borondate, dohain, damu, dantza, deabru, denbora, diru, eliza, errege, erregina, erlijio, eskola, espiritu/izpiritu, ezkila, familia, fede, finkatu, fruitu, gorputz, gramatika, grazia, gura, gutun, imajina, imitazio, infernu, inguru, jende, joko, kafe, kaier, kanpai, kanpo, kanta, kantatu, karitate, kolore, komunio, kontra, liburu, lege, lore, luma, meza, modu, moldatu, molde, mundu, obeditu, olgeta, paradisu, partitu, pentsamendu, pentsatu, sakramentu, santu/saindu, seinale, testamentu, umil, zaku, zapata, zentzu, zeru, zopa...

Hitz mailegatuak (lehengoak eta oraingoak), oro har, euskararen ezaugarri morfologiko eta fonologikoetara egokiturik daude, arau batzuk aplikatuta. Mailegu batzuek, hala ere, jatorrizko formari eusten diote.

- curriculum (*kurrikulum)
- corpus (*korpor)
- campus (*kanpus)
- ratio (*erratio)
- rafting
- lifting
- robot (*errobot)
- robotika (*errobotika)
- radar (*erradar)
- ...

Euskara bi hizkuntzaren eraginpean dago (frantsesa eta gaztelania), eta, zenbaitetan, hizkuntza batetik sorturiko mailegua ez dator bat, formari dagokionez, beste hizkuntzatik sortuarekin (*laberinto* ala *labirinto*?). Halakoetan, forma bat edo bestea aukeratzeko irizpidea formaren nazioartekotasuna da.

- eu: **labirinto**
  - es: **laberinto**
  - fr: **labyrinthe**
  - en: **labyrinth**
  - pt: **labirinto**
- eu: **orkestra**
  - es: **orquesta**
  - fr: **orchestre**
  - en: **orchestra**
  - pt: **orquestra**
- eu: **krokodilo**
  - es: **cocodrilo**
  - fr: **crocodile**
  - en: **crocodile**
  - pt: **crocodilo**
- eu: **pneumatiko**
  - es: **neumático**
  - fr: **pneumatique**
  - en: **pneumatic**
  - pt: **pneumático**

Irakurri *Hiztegi Batuan Argibideak* atala.

Nazioartekotasun-irizpidea erabiltzen da, halaber, erreferente bererako bi mailegu ditugunean, bata frantsesetik eta bestea gaztelaniatik hartuak.

- eu: operazio-gela; ebakuntza-gela
- es: quirófano
- fr: salle d'opération
- en: operating room
- pt: sala de cirurgia

Egokitzapen-arau eta -irizpide batzuk

• *r-* +bokala → *err-* (hitzaren hasieran)

- *err*radioaktibitate, *er*reakzio, *er*resistentzia, *er*rotazio, *err*radial, *er*reaktore, *err*radikal, *er*regulazio...

Baina hitzaren hasieran egon ezean, honela:

- *kor*relazio (**koer*lazio), *mutar*rotazio (**mutaer*rotazio), *monor*reduktore (**monoer*reduktore), *autor*regulazio (**autoer*regulazio), *autor*retratu (**autoer*retratu)...

Arau hau ez da betetzen sigletan, izen berezietan eta mailegu irentsigabeetan (*radon*, *reflex*, *raglan*, *ranking*, *rally*...)

Egokitzapen-arau eta -irizpide batzuk

- **-s** (hitzaren bukaeran)
  - Galdu egiten da bukaerako **-s** hori (**neurosis** > **neurosi**)
    - **tiroide**, **metropoli**, **akropoli**, **analisi**, **paralisi**, **tuberkulosi**...
  - **Salbuespenak**:
    - **-itis** bukaera:
      - **amigdalitis**, **apendizitis**, **artritis**, **meningitis**, **bronkitis**...
    - **-us** bukaera (latinezko hitzetan):
      - **numerus clausus**, **numerus apertus**, **estatus**...
    - Silaba bateko edo biko hitzak:
      - **atlas**, **iris**, **dermis**, **kosmos**...
      - ✓ **-sis** bukaeradunak izan ezik:
        - **dosi**, **krisi**, **gnosi**, **lisi**, **oasi**, **tesi**, **tisi**...
    - Izen bereziak:
      - **Akiles**, **Aristoteles**, **Arkimedes**, **Agis**, **Euklides**...

Egokitzapen-arau eta -irizpide batzuk

- **-a** (hitzaren bukaeran)
  - Hitz mailegatuak, oro har, eutsi egiten dio bukaerako **-a** horri (**energía** > **energia**):
    - **erreferentzia**, **agentzia**, **simetria**, **erresistentzia**...
- **-ar** bukaera → **-ar** [**glaciar** → **glaziar** (***glaziare**)]
  - **eskalar** (***eskalare**), **kapilar** (***kapilare**), **militar**, **nuklear**...

OHARRA: izena izan adjektiboa izan, hitz mailegatuak **-ar** bukaerari eusten dio.

- haran glaziarra (*glaziar* adjektiboa)
- Pirinioetako glaziarrak (*glaziar* izena) [***Pirinioetako glaziareak**]

Egokitzapen-arau eta -irizpide batzuk

- *-or* (*-dor*, *-tor*, *-sor*) bukaerak → *-ore* (factor → faktore)

- bektore, tentsore, errektore, autore, aktore, errotore, gestore...

- Ekuadore/ekuatore

- ✓ *ecuador* (terminoa) › ekuat**ore**

- en: equator

- fr: équateur

- Lurrarren ekuat**orea** (*Lurraren ekuad**orea**)

- ekuat**ore** magnetikoa

- zeru-ekuat**orea**

- ✓ Ecuador (herria) › Ekuad**or**

- Ikus [Euskaltzaindiaren Hiztegia](#): *abiadore* eta *bekatore*.

Egokitzapen-arau eta -irizpide batzuk

- *-mento* bukaerak → *-mentu* [*apartamento* → *apartamentu*]

○ <i>argumentu</i>	○ <i>fundamentu</i>
○ <i>alimentu</i> ¹	○ <i>monumentu</i>
○ <i>armamentu</i>	○ <i>sedimentu</i>
○ <i>dokumentu</i>	○ <i>segmentu</i>
○ <i>elementu</i>	○ <i>tegumentu</i>
○ <i>estamentu</i>	○ <i>zementu</i>
	○ ...

- (1) *Euskaltzaindiaren Hiztegia*
  - **alimentu** iz. *Heg. Beh.*

Egokitzapen-arau eta -irizpide batzuk

- *-ienso, -iento, -ierno, -ierto, -iesto* → *-entsu, -entu, -ernu, -ertu, -estu*

[*pienso* > *pentsu*]

- *intsentsu, asentu, erregimentu, eskarmentu, gobernu...*

-entu / -endu

Aditzetik eratorritako izenek *-endu* atzizkia hartu ohi dute, eta ez *-entu* atzizkia:

- *isola(tu)* > *isolamendu* (**isolamentu*)
- *aklopa(tu)* > *akoplamendu* (**akoplamentu*)
- *finantza(tu)* > *finantzamendu* (**finantzamentu*)
- *funtziona(tu)* > *funtzionamendu* (**funtzionamentu*)
- *entrena(tu)* > *entrenamendu* (**entrenamentu*)
- *entretene(tu)* > *entretenimendu* (**entretenimentu*)
- *senti(tu)* > *sentimendu* (**sentimentu*)
- ...

Egokitzapen-arau eta -irizpide batzuk

- **-nm-** → **-mm-** [**inmune** → **immune**]

- *gamma, immunitate (autoimmunitate), immanente, immaterial, immigrante, immobilismo, immolazio, kommozio, kommutadore... (*inmune, *ganma, *inmanente...)*

- **-sc-, -xc-** eta **-zc-** kontsonante-bilkurak [**-sc-** → **-sz-**]

- *adoleszentszia, adoleszente¹, akreszente, aszesi, aszetiko, isoszele, bioluminiszentszia, deszifratu, fluoreszente, plebiszitu...*

Salbuespenak: *diziplina (*disziplina), dizipulu (*diszipulu)* eta haietatik etorritako izen eta aditz guztiak (*autodiziplina*).

(1) *Euskaltzaindiaren Hiztegiak* nerabezaro eta nerabe hobesten ditu.

Egokitzapen-arau eta -irizpide batzuk

- **-x** + kontsonantea $\longrightarrow$ **-s** + kontsonantea [**texto** $\longrightarrow$ **testu**]
- *esportazio, eszentriko, eszipiente, eskrezentzia, esfoliagarri, espektorazio, espedizio, esperimentu, esponontzial, destrina, destrosa, estasi...*

Alegia, X kontsonantea S bihurtzen da, haren ostean kontsonante bat badago.

Salbuespena

X-ren aurreko kontsonantea h denean:

- *exhibizionista, exhibizionismo* eta (Elhuyar) *oxidriko*